

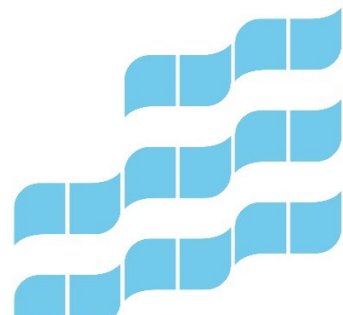
Härmälän Vähäjärven luonnonsuojelualueen hoito- ja käyttösuunnitelma 2025-2035

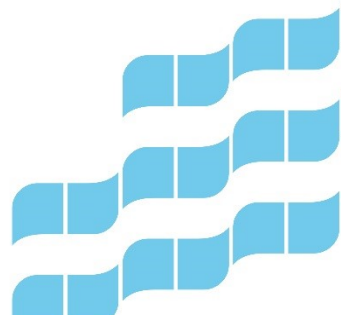

Vähäjärvi elokuussa 2022

Ympäristönsuojelu

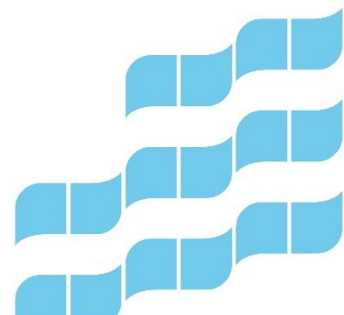
Eeva Punju

Sisällys

1. Tiivistelmä.....	4
2. Alueen historia ja käyttö	5
3. Vähäjärven vesiolosuhteet.....	5
3.1. Pintavedet	5
3.2. Pohjavesi.....	6
3.3. Vesiolosuhteiden turvaaminen	7
4. Luontoarvot.....	7
4.1. Kasvillisuus	7
4.2. Linnusto	8
4.3. Viitasammakko	10
4.4. Lepakot.....	11
4.5 Muu eliöstö.....	11
5. Hoito ja käyttö	11
5.1. Linnustoarvojen parantaminen.....	11
5.2 Vierasperäisten kasvilajien torjunta.....	14
5.2. Virkistyskäyttö ja merkintä.....	14
5.3. Vastuutahot	15
6. Lähteet.....	16
Liite 1. Härmälän Vähäjärven luonnonsuojelualueen rakenteet ja hoitotoimet	17

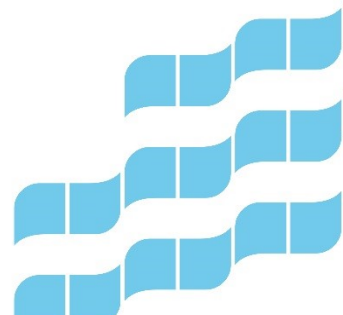

1. Tiivistelmä

Härmälän Vähäjärvi rantavyöhykkeineen on n. 8 hehtaarin suuruinen alue Tampereen keskustan eteläpuolella Härmälän kaupunginosassa, lähellä Pirkkalan rajaa. Härmälän Vähäjärvi ympäristöineen on osoitettu Tampereen kaupungin luonnonsuojeluohjelmassa 2012-2020 luonnonsuojelulailta rauhoitettavana kohteena.

Alueeseen sisältyy rehevä, runsasruohoinen Vähäjärvi, jonka vesipinta-ala on n. 1,5 hehtaaria. Vesialuetta ympäröi vaihtelevan levyinen saraluhtavyöhyke, joka vaihettuu rantapensaikon kautta lehtipuuvaltaisiksi, paikoin hyvinkin luhtaisiksi, lähteisiksi ja kosteiksi rantametsiksi. Rantametsien puusto on pääasiassa hieskoivua. Lammella on ollut aikaisemmin runsas vesilinnusto, mm. iso naurulokkiyhdyksunta ja mustakurkkuihku, mutta nykyisin pesimälajisto on vähentynyt ja koostuu lähinnä sinisorsa-, telkkä- ja tavipareista. Myös erittäin uhanalaiseksi taantunut punasotka on toisinaan pesinyt järvellä. Laulujoutsen ilmestyi järven pesimälinnustoon v. 2016. Rantaruovikossa ja pensaikossa pesii mm. vaarantuneiksi luokiteltuja pajusirkkuja. Rantavyöhykkeen metsissä laulaa vuosittain useita satakieliä, kultarintoja ja mustapääkerttuja, ja rantametsässä tavataan säännöllisesti pikkutikkoja. Lammessa on oleskellut useana vuonna myös vaarantuneeksi luokiteltu harvinainen liejukana. Muuttoaikoina järvellä on tavattu mm. harmaahaikaroita. Lammessa asustaa runsaana myös direktiivilaji viitasammakko. Järvessä on runsas vesikasvillisuus, joka koostuu tavanomaisista rehevien järvien kelluslehtisistä lajeista, enimmäkseen ulpukasta. Rannoilla on tavattu muutamia Pirkanmaalla vähälukuisia kasvilajeja, kuten korporvokki, neivaimarre, korpialvejuuri, liereäsara ja keltaängelmä. Alueen ympäri kiertää kevyen liikenteen väylä. Itäpäässä rantametsän halki kulkee sorapolku, jolta on rakennettu helppokulkuinen maisemalaituri veden äärelle linnuston ja luonnon tarkkailuun.

Hoidon tavoitteena on lisätä alueen heikentynyttä linnustoarvoa. Järvellä parannetaan linnuston olosuhteita mm. vieraspetojen poistolla ja ylläpitämällä vesialueelle rakennettuja kelluvia pesälauttoja. Vierasperäisiä kasvilajeja poistetaan ja rantapensaikkoa pyritään poistamaan avoimuuden lisäämiseksi ja ylläpitämiseksi.

2. Alueen historia ja käyttö

Vähäjärven ympäristö on ollut pitkään ihmistoiminnan piirissä. Viljelyksiä näkyy jo 1800-1900-luvun vaihteen Senaatin kartoissa, ja 1920-luvulta alkaen myös pientaloasutus on levinnyt Härmälään. Vuonna 1936 Härmälänrantaan, Pyhäjärven rannalle, siirrettiin valtion lentokonetehdas ja Vähäjärven eteläpuolelle perustettiin Härmälän lentokenttä. Asutus lisääntyi kasvavan työväestön tarpeiden myötä, ja viimeisetkin pellot otettiin muuhun käyttöön. Lentokenttätoiminta loppui 1970–80-lukujen vaihteessa. Lentokentän alueelle rakennettiin 1985 avattu messu- ja urheiluhallina toimiva Pirkkahalli, joka 2010-luvulle tultaessa on nimetty Tampereen messu- ja urheilukeskukseksi ja laajentunut kattamaan yhteensä 5 hallia ja lukuisia ulkokenttiä ja paikoitusalueita.

Härmälän kaatopaikka sijaitsi järven luoteispuolella 1950–60-luvulla. Kaatopaikka-alue on 2010-luvulla puhdistettu ja puhdistetulle alueelle on rakennettu uusia taloja. Viisikymmentäluvun kartoissa näkyy myös Vähäjärven länsipäässä ampumarata.

1990-luvulla paikallisilta asukkailta tuli toiveita sotkuiseksi ja epämääräiseksi koetun alueen siistimisestä ja ottamisesta kunnossapitoon. Puistoyksikkö teki alueelle suunnitelmia, mutta rakentamista ei suuremmin toteutettu, kun samanaikaisesti nousivat esiin alueen luontoarvot, mm. merkitys linnustolle. Tuon ajan suunnitelmista toteutettiin lähinnä pitkospuureittejä, jotka vuosina 2019–20 purettiin huonokuntoisena.

Alueella on voimassa Tampereen kantakaupungin yleiskaava 2040, jossa alue on osoitettu merkinnällä SL suojeltavaksi luonnonsuojelulla. Vuonna 2009 hyväksytyssä asemakaavassa Vähäjärvenpuistossa on merkintä VP-3, jonka mukaan puisto tulee rakentaa ottaen huomioon alueen sijainti ja maisemallinen merkitys kosteikkoalueena. Asemakaavassa on osoitettu Vähäjärvenpuistoon ohjeellinen opetustoimintaa palvelevan rakennuksen merkintä. Kyseinen merkintä on todettu nykyisin tarpeettomaksi.

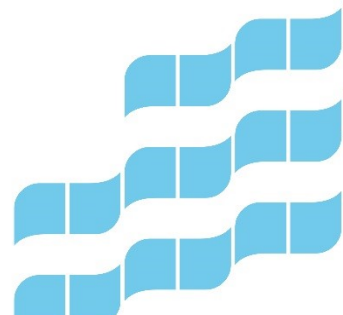
Nykyisin Härmälän Vähäjärven ympäristö on virkistysaluetta, jonka käyttö rajoittuu pääasiallisesti paikallisten asukkaiden ulkoiluun järveä kiertävällä kevyen liikenteen väylillä. Kevyen liikenteen väylän ja järven välimaasto on kosteapohjaista ja vaikeakulkuista, ja sen käyttö onkin varsin vähäistä.

Alueen itäpäähän rantaluhdan poikki kulkee Tampereen veden paineviemäri, jonka käyttö ja kunnossapito on rauhoitusmääräyksissä sallittu. Itäpäähän lounaisreunassa kulkee myös oja, jonka kautta laskee hulevesiä messu- ja urheilukeskuksen suunnasta. Myös tämän ojan kunnossapito on mahdollistettu rauhoitusmääräyksissä. Samoin alueelle laskevien hulevesiverkoston purkupisteiden kunnossapito ja uusiminen on mahdollista.

3. Vähäjärven vesiolosuhteet

3.1. Pintavedet

Härmälän Vähäjärvi (35.216.1.001) on hyvin matala ja pieni järvi, joka 1,4 hehtaarin vesialansa ja mataluutensa puolesta on lähinnä lampi. Keskisyvyys on kaikuluotauksen perusteella 0,4 metriä, suurimmankin syvyyden ollessa 0,8 metriä. Pohja on todennäköisesti kauttaaltaan pehmeän sedimentin ja vesikasvien juurakoiden peitossa. Vähäjärven vesi on hyvin runsasravinteista; veden kokonaisfosforipitoisuudet ovat viime vuosina olleet selvästi ylirehvien vesien luokassa. Myös typpipitoisuus on luonnontilaisesta kohonnut. Rehevyyttä ilmentää lisäksi järven runsas vesikasvillisuus.

Vähäjärven vedenlaatua on tarkkailtu vuodesta 2017 lähtien. Vähäjärvi on mukana ympäristönsuojeluyksikön järviseurannassa, missä Vähäjärvestä on suunniteltu otettavan vesinäytteitä kolmen vuoden välein.

Viimeisimmissä näytteenotoissa kesällä ja talvella 2023 ravinnetaso oli sekä fosforin että typen osalta rehevän tai erittäin rehevän veden tasolla. Fosforipitoisuus vaihteli vuonna 2023 pintavedessä 55–60 µg/l ja typpipitoisuus 480–840 µg/l. Levää todettiin karuille tai lievästi reheville vesille ominaisesti. Hygieeninen vedenlaatu oli huono, kesän tarkkailukerralla lämpökestoisia koliformisia bakteereja todettiin 3000 pmy/100 ml. Vesi oli vuonna 2023 lievästi ruskeaa, mutta humusleima kirkkaiden vesien tasolla. Veden happamuustaso oli sekä talvella että kesällä neutraali, melkein emäksisen puolella, ja puskurikyky happamoitumista vastaan hyvä. Happamoitumisen vaaraa ei siten ole. Koholla olevat sähkönjohtavuus (14,6 mS/m kesällä ja 42 mS/m talvella) ja kloridit (12 mg/l ja 43 mg/l) kertovat hulevesien vaikutuksista. Vähäjärven vedenlaatu oli vuonna 2023 aiempaa huonompi, sillä vedessä todettiin ravinteita aiempaa enemmän ja lisäksi veden hygieeninen laatu oli huono. Vedenlaatua heikensi lisäksi talven happitalouden ongelmat. Happivajetta oli havaittavissa talvella. Hapen kyllästysaste oli talvella pintavedessä 3 %. Kesän tarkkailukerralta ei voitu tarkastella lämpötilakerrosteisuutta järven mataluuden vuoksi. Kesällä pintavedessä oli hyvin happea. Ravinteiden osalta sisäistä kuormitusta oli havaittavissa. Rautaa ja mangaania oli selvästi jo vapautunut sedimentistä veteen.

Vähäjärven vedenlaatua tutkittiin edellisen kerran elokuussa 2019, jolloin vesi oli lievästi sameaa ja lievästi emäksistä. Veden sähkönjohtavuus (26 mS/m) ja kloridipitoisuus (21 mg/l) olivat koholla, mikä osaltaan kertoo valuma-alueelta tulevien hulevesien vaikutuksesta. Mahdolliseen ulosteperäiseen saastutukseen viittavia lämpökestoisia koliformisia bakteereita oli tuolloin vedessä noin 400 pmy/100 ml. Ravinteista fosforin pitoisuus oli erittäin korkea, 260 µg/l. Typpeä oli selvästi maltillisemmin. Hapen kyllästysaste ja pitoisuus olivat melko matalat, mikä viitanee reheville ja matalille järville tyypilliseen voimistuneeseen suhteelliseen hapenkulutukseen. Hapettomissa oloissa veteen vapautuvaa mangaania oli jonkin verran, mutta rautapitoisuus ei ollut koholla.

Maaliskuussa 2017 Vähäjärven vesi oli yllä kuvattuun nähden selvästi sameampaa, rautapitoisempaa ja typpipitoisempaa, mutta happitilanne oli puolestaan paljon parempi. Fosforia vedessä oli kuitenkin tuolloinkin hyvin paljon.

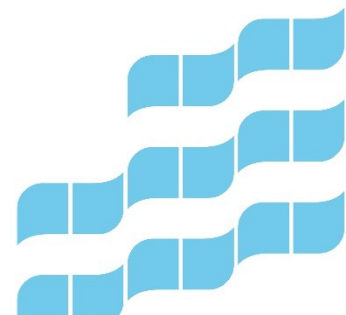
Järveen johdetaan hulevesiä ympäröiviltä alueilta. Suurin hulevesiviemäri sijaitsee järven etelärannalla, johon laskee vesiä Messu- ja urheilukeskuksen suunnalta. Suojelualueen lounaisosan halki on kaivettu oja, johon myös purkaa vesiä hallien ja kenttien suunnasta.

Järvi purkaa vetensä varsin umpeenkasvaneen laskuojan kautta länteen Härmälänojaan. Laskuojassa sijainnut vanha, heikkokuntoinen lautarakenteinen pato siistittiin vedenpinnan myötäiseksi v. 2020 syksyllä siten, ettei virtausoloja muutettu. Vähäjärven laskuojan Härmälänojan puoleisesta päädyistä, luonnonsuojelun alueen ulkopuolelta, poistettiin myös kalojen noususteeksi muodostunut kaukolämpöputken penkka.

3.2. Pohjavesi

Vähäjärven rantavyöhykkeellä, erityisesti järven itä- ja pohjoispuoleisissa rantametsissä, on havaittavissa pohjavesivaikutusta. Pohjaveden purkauskohtiin muodostuu toisinaan ns. okralähteitä, joissa purkautuvan veden rauta hapettuu ilman vaikutuksesta oksidisakaksi, joka on väriltään oranssinruskeaa.

Järven luoteispuoleisen Härmälän kaatopaikan kunnostuksen yhteydessä asennettujen pohjaveden seuranputkissa pohjaveden pinta on ollut korkealla, maanpinnan tasolla tai jopa sen yli. Myös luonnonsuojelun alueella lienee pohjavesi paikoin lähellä maanpintaa, mistä mm. okralähteetkin kertovat.

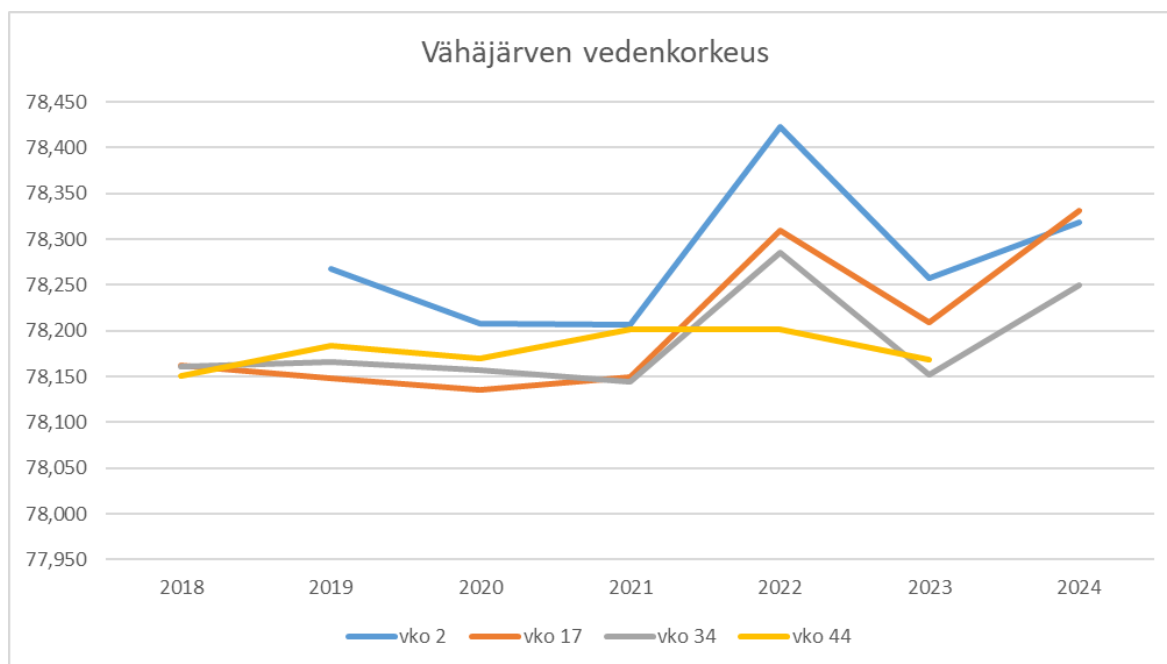
3.3. Vesiolosuhteiden turvaaminen

Vähäjärven veden vähäinen vaihtuvuus on tiedostettu mahdolliseksi ongelmaksi. Järvellä on varsin pieni valuma-alue, n. 50 hehtaaria, josta suurin osa muodostuu hulevesiviemäroidystä pientaloasuinalueesta ja messu- ja urheilukeskuksen alueesta.

Härmälänojan kunnostussuunnittelun yhteydessä on tutkittu vaihtoehtoja, jolla Vähäjärven voitaisiin ohjata lisää vesiä hulevesiverkoston muutostöillä Härmälän ja Sarankulman alueilla. Näiden muutostöiden tarvetta ja vaikutuksia veden määrään ja laatuun tulee jatkossa arvioida järven tilan seurannan pohjalta.

Rauhoitusmääräyksissä on mahdollistettu alueella sijaitsevien hulevesirakenteiden uusiminen ja kunnossapito, mikäli toimenpiteille niissä ilmenee tarpeita. Purku-uomista on mahdollista poistaa mahdollisia padottavia puita tai muuta materiaalia, mikäli padotushaittoja ilmenee. Mikäli suurempia toimenpiteitä suunnitellaan toteutettavaksi, täytyy tarkastella myös vesilain mukaisten lupien tarve.

Veden korkeutta on seurattu mittauksilla vuodesta 2018 alkaen neljästi vuodessa. Vedenkorkeus on vaihdellut n. 30 cm, ollen korkeimmillaan vuonna 2022 ja matalimmillaan vuonna 2020.

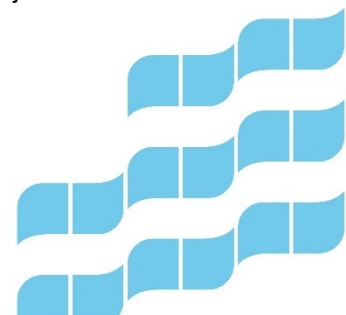

4. Luontoarvot

4.1. Kasvillisuus

Kasvillisuudesta on tehty kattava selvitys v. 1995 (Lahtonen 1996), jossa todettiin alue reheväksi kosteikkoalueeksi, jolla esiintyi muutamia harvalukuisempia ja mielenkiintoisia lajeja sekä runsaasti ihmistoiminnan vaikutuksesta kertovia lajeja.

Selvityksessä järvi ympäristöineen on jaettu viiteen eri kasvillisuusvyöhykkeeseen. Avovesialuetta hallitsi ulpukan koko järven peittävät kasvustot, kuten nykyäänkin. Järveä reunustavat avoluhat järven

pohjoisrannoilla ja laskuojan varsilla olivat nykyistä laajemmat. Lajistoa luonnehtivat, kuten nykyiselläänkin, rahkasammalet, järviruoko, viitakastikka, rantakukka ja suovehka, läntisimmillä osilla myös leveäosmankäämi. Laajimman kasvillisuusvyöhykkeen muodostavat matalapensaiset luhta-alueet, joilla vallitsevat pajut, lähinnä kiiltopajukko. Pajukon korkeus kasvaa järvestä loitottaessa, ja lajistoon mukaan tulevat myös hieskoivut ja harmaalepät. Etelä- ja itäosien täytemaille syntyneet lehtimetsät ovat pohjaltaan kuivempia, puulajiston muodostuessa edelleen hieskoivusta, harmaalepästä, raidasta ja kiiltopajusta.

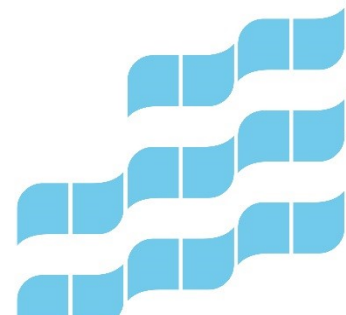
Kasvilajistosta Lahtonen mainitsee muutamia Tampereen oloissa harvalukuisia ja mielenkiintoisia lajeja, kuten vesisara, mätässara, liereäsara, nevaimarre ja korpiorvokki. Lajiston kulttuurivaikutteisuus on näkynyt jo tuolloin. Lahtonen mainitsee mm. idänkanukan, isotuomipihlajan, tertuseljan ja karhunköynnöksen, joita alueella tavataan edelleen. Osa kyseisistä lajeista on levinnyt nykyisin huomattavasti laajemmalle kuin v.1995 selvityksessä havaittiin. Nykyisin alueella esiintyvää jättipalsamia Lahtonen ei sen sijaan mainitse, vaan luontaista lehtojen vaativampaa lehtopalsamia on tuolloin löytynyt suuret kasvustot. Nykyisin lehtopalsamikasvustot ovat joko niin pieniä, että niiden havaitseminen ryteikköisestä rantavyöhykkeestä on vaikeaa tai ne ovat tukahtuneet ajan saatossa. Jättipalsami esiintyi rannoilla runsaimmillaan 2010-luvun lopulla, mutta on sinnikkään torjuntatyön tuloksena lähes hävinnyt alueelta vuoteen 2024 mennessä.

Kuva 2. Vähäjärven luonnonsuojelualue rajattuna v. 2022 ilmakuvalla. Kuvassa näkyy järvelle rakennetuista kahdesta kelluvasta pesälautasta vasta toinen. Alkuvuonna 2024 toteutettu järven länsipään luhtapensaikonpoiston alue on merkitty pisterasterilla.

4.2. Linnusto

Järven ja sen ympäristön linnustoa on seurattu laskennoin sekä satunnaisempien havaintojen avulla. Vuosina 2020–2024 Vähäjärvi oli yhtenä osa-alueena Tampereen kaupungin Lintuvesi-Helmi-hankkeissa, joissa toteutettiin joka vuosi linnustoseurantaa vesi- ja lokkilintujen osalta.

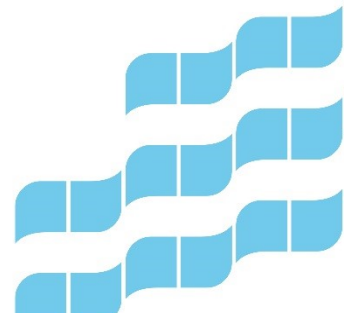

Vuonna 2024 järvellä pesi vain viisi järvestä riippuvaista lajia (v. 1995 kahdeksan) (Taulukko 1. Lähde: Koskimies 2024). Hävinneitä pesimälajeja ovat mustakurkku-uikku, joka oli aikaisemmin lähes säännöllinen pesimälintu (viimeisin havainto lajista on 30.4.2012), ja puna- ja tukkasotka. Myös silkkiuikku ja nokikana ovat hävinneet järven pesimälinnustosta. Laulujoutsen aloitti pesinnän järvellä v. 2016. Naurulokki on aiemmin runsaasta koloniasta (800–900 paria v. 1997) hiipunut lähes olemattomiin. Vuonna 2012 lammella oli 40 paria, v. 2016 enää kaksi paria, vuonna 2017 30 paria, mutta vuonna 2019 ei enää pesiviä naurulokkeja järvellä havaittu. Naurulokit palasivat kelluvien pesimälautojen asennuksen myötä järvelle v. 2021, ja pesivät lautoilla 2021-2023, mutta jostain syystä kaikkosivat v. 2024 jälleen.

Taulukko 1. Vesilintujen pesivien tai ainakin paikallisiksi tulkittujen parien, naurulokkiparien ja rantakanojen reviirien määrät Vähäjärvellä vuosina 1995–2012 (Rintamäki 2012), 2016 ja 2019 (Koskimies & Nieminen 2019), 2021–2022 (Rintamäki 2021, 2022) ja 2023–2024 (Koskimies 2023 ja 2024). Vuosina 2021 ja 2022 seuranta keskittyi naurulokkeihin ja vesilinnut laskettiin iltapäivällä ja vain kertaalleen toukokuun puolivälissä, joten joitakin lajeja ja pareja jäi huomaamatta todennäköisemmin kuin muina vuosina. Vuoden 1997 naurulokkikannan arvio on 800–900 paria (taulukossa minimiarvio). EN = Suomessa vuoden 2019 luokituksessa erittäin uhanalainen ja VU = vaarantunut laji, D1 = EU:n lintudirektiivin liitteen I laji ja v = itäinen tai pohjoinen laji, jonka kannasta merkittävä osa pesii Suomessa (luokiteltu aiemmin Suomen kansainväliseksi vastuulajeiksi). Rivi 'Vesilintupareja yht.' tarkoittaa vesilintujen ja rantakanojen yhteismääriä ilman lokkeja ja kalatiiraa, mutta rivillä 'Lajeja yht.' myös lokit ja tiirat on laskettu mukaan.

Vuosi		1995	1996	1997	2012	2016	2019	2021	2022	2023	2024
Laji	Uhanalaisuus ja status										
Laulujoutsen	D1, v	0	0	0	0	1	1	1	0	1	1
Haapana	VU, v	0	?	0	0	0	1	1	0	1	0
Sinisorsa		2	?	9	2	1	3	4	0	1	4
Tavi	v	1	1	0	3	2	1	4	3	3	7
Heinätavi	VU	0	?	1	0	0	0	0	0	0	0
Lapasorsa		2	?	0	0	0	0	0	0	0	0
Punasotka	CR	2	?	3	1	0	0	0	0	0	0
Tukkasotka	EN, v	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0
Telkkä	v	1	?	3	3	2	2	0	0	1	0
Isokoskelo	NT, v	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Silkkiuikku	NT	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Liejukana	VU	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Nokikana	EN	1	?	3	0	2	0	0	0	0	0
Kalatiira	D1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Naurulokki	VU	300	300	800	40	4	0	10	16	16	0
Kalalokki		0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Vesilintupareja yht.		10	>3	20	9	8	8	10	3	9	12
Lajeja yht.		7	>3	6	4	5	5	4	1	7	5

Linnustoselvityksessä v. 2019 alueen pesimälinnusto selvitettiin perusteellisesti sekä vesialueen että rantametsien osalta (Koskimies, P. & Nieminen, M. 2019). Alueella havaittiin 23 pesiväksi tai paikalliseksi tulkittua maalintulajia, joista kahdeksan on ns. huomionarvoisia (yht.18 reviiriä): *vihherpeippo* (erittäin

uhanalainen), *pajusirkku* (vaarantunut), *västäräkki* (silmläpidettävä), *harakka* (silmläpidettävä), *leppälintu* (vastuulaji), *viitakerkunen* (vaateliias), *kultarinta* (vaateliias) ja *mustapääkerttu* (vaateliias). Paikalliseen ja pesivään vesilinnustoon tulkittiin kuuluvan viisi lajia: laulujoutsen (lintudirektiivi, vastuulaji), haapana (vaarantunut, vastuulaji), tavi (vastuulaji), sinisorsa ja telkkä (vastuulaji). Vähäjärvellä havaittiin myös melko pieniä määriä läpimuuttavia, levähtämään ja ruokailemaan laskeutuneita tai kesken haudontakauden sinne siirtyneitä vesilintuja. Lisäksi Vähäjärvellä kävi v. 2019 selvityksen aikaan ruokailemassa kolme lajia: naurulokki (vaarantunut), kalatiira (lintudirektiivi) ja haarapääsky (vaarantunut).

Vähäjärveä ympärivät kosteapohjaiset, nuorehkot lehdot ja pensaikot ovat hyvin tiheäpuisia ja reheväkasvuisia, ja koko linnuston kokonaistiheys rantametsissä on siitä syystä huomattavan korkea. Lisäksi metsään on ripustettu suuri määrä pikkulinnunpönttöjä, minkä ansiosta siellä pesii useita pareja tali- ja sinitiaisia sekä kirjosiippoja. Myös huomionarvoisia lajeja on lukuisia, varsinkin alueen suppea pinta-ala huomioon ottaen. Niistä pajusirkku ja västäräkki ovat riippuvaisimpia ranta-alueista, viherpeippo pikemminkin ympäröivistä asutusalueista, joilla se oleskelee ja ruokailee pesimäajan ulkopuolella. Viherpeippojenkin pesimäreviirit yltyvät kuitenkin pesimäaikaan Vähäjärven rantametsiin.

Lintuharrastajien havaintotietokannassa, Tiira-aineistossa on vesilintuhavaintoja niukasti. Laulujoutsenpari on oleskellut järvellä useina vuosina 2010-luvulla, mutta poikasista (kuusi untuvikkoa) on tieto vain vuodelta 2018 (5.6.). Yksittäishavainto parista ilman mainintaa pesinnästä on myös 5.5.2019 vahvistaen selvityksen tulkintaa paikallisesta mutta tänä vuonna pesimättä jättäneestä parista. Haapana on havaittu 2015 (koiras 9.5.) ja 2016 (pari 8.5.), lapasorsapari 2.5.2014 ja 19.5.2017, nokikanapari ja kaksi poikasta 26.7.2014 sekä yksinäisiä ja ilmeisen tilapäisiä yksilöitä keväällä 2015 ja 2016 sekä 2.6.2019. Jos nokikana olisi pesinyt tai oleskellut pysyvämmän järvellä 2019, se olisi varmasti havaittu selvityksen käyntikerroilla, koska rantaviivan tuntumassa hautova emo ja yleensä avovedessä uiva toinen emo on helppo huomata. Erittäin uhanalaisia punasotkia on viime vuosina ilmoitettu vain pariskunta 2.6.2018.

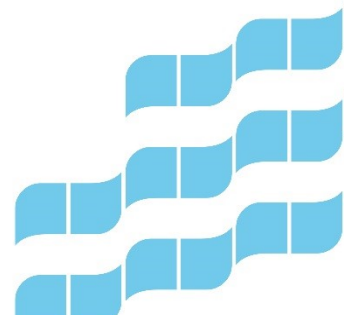
Lajitietokeskuksen tietokannassa Vähäjärveltä on keväältä 2022 ja 2023 havaintoja tukkasotkista, mutta ilmeisesti nämä eivät ole jääneet järvelle pesimään tai pesinnät ovat keskeytyneet varhaisessa vaiheessa.

Paikallisena lintu- ja viheralueena Vähäjärvi on kuitenkin vuoden 2019 selvityksen ja muiden selvitysten ja havaintojen perusteella huomionarvoinen, koska alueella pesii yli 30 lajia ja tilapäisemmät lajit huomioon ottaen todennäköisesti jopa noin 40 lajia. Ruohostorantaisen järven ja rehevän metsäalueen pienestä koosta huolimatta kokonaisparimäärä on huomattavan korkea. Metsäalue on syytä säilyttää vaikeakulkuisena jatkossakin lintujen pesimärauhan turvaamiseksi. Länsipään pajukon raivaus voisi edesauttaa linnuston, erityisesti naurulokin pesintähalukkuutta alueella.

4.3. Viitasammakko

Viitasammakko viihtyy rehevillä rannoilla, joille se kutee keväällä vesien hieman lämmentyessä. Kudun ollessa käynnissä koiraat pulputtavat naaraita houkutelakseen ja reviiiriään kuuluttaakseen, mutta lisääntymisajan ulkopuolella lajia voi olla vaikea havaita. Viitasammakko on EU:n luontodirektiivin liitteessä IVb mainittu laji, jonka lisääntymis- ja levähdyspaikan hävittäminen ja heikentäminen on kielletty. Laji on myös rauhoitettu, eli lajin yksilöiden, myös kudun ja nuijapäiden, tahallinen häiritseminen ja vahingoittaminen on kielletty.

Viitasammakko havaittiin järveltä ensi kerran v. 2010, vaikka oletettavasti lajia on esiintynyt sille hyvin soveltuvalla järvellä jo aiemmin. Vähäjärvellä lajin soidinpulputusta on kartoitettu vuosina 2012 ja 2019, ja molempina vuosina lajia kuultiin äänessä useampia yksilöitä länsipään luhdalla.

4.4. Lepakot

Kaikki Suomessa tavatut lepakkolajit ovat EU:n luontodirektiivin liitteen IVb):n lajeja ja rauhoitettuja. Suomi on myös hyväksynyt Eurobats-sopimuksen, jossa on sitouduttu myös mm. huomioimaan lepakoiden merkittävät ruokailualueet.

Vähäjärven lepakkoja selvitettiin osana Raitiotien seudullisen yleissuunnitelman luontoselvityksiä v. 2020 (Virta, T., 2020). Vähäjärvellä ja sen ympäristössä havaittiin pohjanlepakoita saalistamassa. Havaintoja ei tehty heinäkuussa, mutta touko- ja elokuun kartoituskerroilla havaintomäärät olivat niin korkeita, että alue on luokiteltavissa tärkeäksi lepakoiden ruokailualueeksi. Vähäjärven Pyhäjärveen yhdistävästä Härmälänojalta havaittiin toukokuussa useita siippoja ja pohjanlepakkoja. Härmälänoja toimii mahdollisesti siirtymäreittinä Vähäjärven ja Pyhäjärven ja näiden rantametsien välillä.

4.5 Muu eliöstö

Lehtipuuston vanhetessa on alueelle syntynyt paikoitellen varsin runsaasti pysty- ja maalahopuuta. Alueen historiasta johtuen suurin osa lahopuusta on vielä varsin tuoretta, mutta ajan kuluessa alue kehittynee mm. kääväkkäiden ja muun lahopuusta riippuvaisen eliöstön osalta arvokkaaksi.

Vuonna 2019 toteutetussa lampikorentoselvityksessä Vähäjärveltä ei havaittu lumme-, siro-, tai täplälampikorentoja. Vähäjärvi arvioitiin kuitenkin lumme- ja täplälampikorennoille mahdollisesti sopivaksi elinympäristöksi.

Järven kalastoa ei ole systemaattisesti tutkittu, mutta vedessä on havaittu pieniä kaloja parvina, kalatiiran saalistavan pikkukaloja, sekä saukon vierailuja. Siten on oletettavissa, että järvestä on ainakin kohtuullisesti rehevissä vesissä viihtyvää kalastoa.

5. Hoito ja käyttö

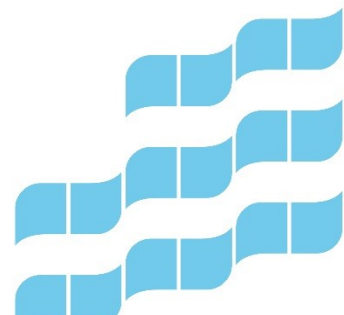
5.1. Linnustoarvojen parantaminen

Vähäjärven linnustossa on vuosien mittaan tapahtunut muutoksia. Valtakunnallisestikin rajusti ja nopeasti vähentyneet ja erittäin uhanalaiseksi luokitellut lajit, puna- ja tukkasotka sekä nokikana eivät ole viime vuosina pesineet järvellä. Erityisesti naurulokkien pesintä on järven rannoilla vähentynyt huippuvuosista, vaikka pesimälautoilla onkin saatu 10–20 paria asettumaan järvelle uudestaan. Naurulokkikolonian suojissa viihtyvien lajien, mm. sotkien puuttuminen nykyajasta saattaa osaltaan johtua myös tästä.

5.1.1. Rantapajukon raivaus

Naurulokkien ja muiden vesilintujen pesintähaluja järvellä on saattanut vähentää länsiosan luhdan pensoittuminen. Pajupensaikkaa ja nuorta koivikkoa poistettiin talvella 2023–24 n. 1400m² alalta metsurityönä. Pensaikon poisto suoritettiin talviaikaan maan ja järven ollessa jäässä. Raivausjätteet siirrettiin rantametsään, pois avoimelta alueelta. Raivausta tulee toistaa pajukon kasvaessa tarvittaessa n. 2–5 vuoden välein.

Avoimempi rantaluhta lisää myös viitasammakolle sopivan lämpimän soidin- ja kutualueen alaa.

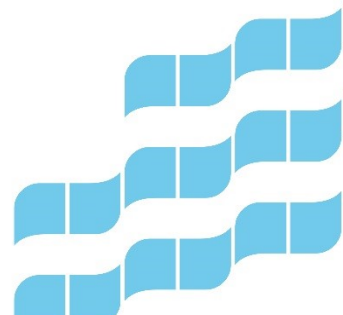
5.1.2. Vieraslajipyynti

Supikoiran ja minkin haitallista vaikutusta pesimälinnustoon ehkäistään loukkupyynnillä. Pyynti ajoitetaan lintujen pesimäkauden ulkopuolelle, jotta vältetään häiriötä linnustolle. Loukkujen paikka valitaan niin, että tuotetaan mahdollisimman vähän haittaa luontoarvoille. Pienpetojen esiintymistä tulee seurata ja loukkupyyntiä jatkaa havaintojen mukaan.

Supikoira ja minkki saalistavat myös sammakkoeläimiä, joten niiden pyynti edesauttaa myös viitasammakon elinolosuhteita alueella.

5.1.2. Pesimäsaarekkeiden teko

Monet vesilinnuista kaipaavat pesimärauhaa maapedoilta ja muulta häirinnältä, joita esim. pienet veden ympäröivät puuttomat saaret tarjoavat. Vähäjärvellä ei ole luontaisia saaria, mutta alueella kokeillaan houkuttelevatko kelluvat pohjaan ankuroitavat pesimälautat mm. lokkeja ja tiioja ja sorsalintuja pesimään turvaisampaan ympäristöön. Ensimmäinen pesälautta on rakennettu ja asennettu järven länsipäähän jääpeitteiseen aikaan talvella 2021 Ympäristöministeriön Kunta-Helmi hankerahoituksen avulla. Lautta päällystettiin turvekerroksella, ja siihen kylvettiin järven rannoilta kerättyjen rantakasvien siemeniä, mm. rantakukkaa ja järviruokoa. Kasvillisuus valtasikin lautan yllättävän nopeasti ja rehevästi. Lauttojen pinta-ala kaksinkertaistettiin v. 2023–24 talvella lisäämällä järvelle uusi lautta vanhan vierelle toisessa Kunta-Helmi-hankkeessa. Pesälauttoja oli siten pesimäkaudella 2024 yhteensä kaksi kooltaan 2mx10m, ja pinta-ala oli siten pesimäkaudella v. 2024 yhteensä 40m². Uudelle lautalle rakennettiin lisäksi mm. pesälaatikoita ja tähytysoksia, sekä luiskat veden varaan joutuneiden lentokyvyttömiä poikasten nousua helpottamaan. Lauttojen kuntoa seurataan, niitä huolletaan mm. kasvillisuutta niittämällä, ja niiden rakennetta voidaan pyrkiä myös parantamaan. Myös lisälauttojen rakentaminen jatkossa on mahdollista.

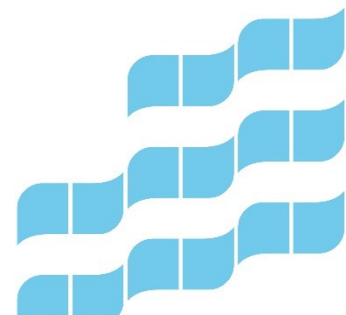

Kuva 3. Vähäjärven lintulautta keväällä 2023. Naurulokit hautoivat muutaman kymmenen parin voimin. Kuva © Pertti Koskimies

Kuva 4. Uusi pesälautta rakennettiin alkutalvella 2024.

5.2 Vierasperäisten kasvilajien torjunta

Vähäjärven rantametsissä on tavattu useampia vieraslajeja, haitallisista vieraslajeista jättipalsamia. Vuoden 2024 tiedon mukaan alueella esiintyy lisäksi ainakin kanukkaa, terttuseljaa ja isotuomipihlajaa.

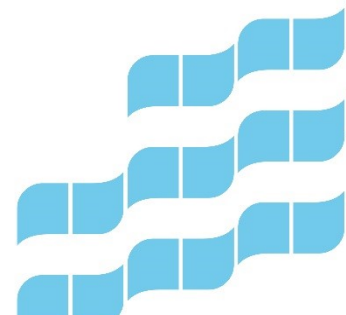
Jättipalsamin torjuntaa on tehty alueella kitkien v. 2018 alkaen. Torjuntaa jatketaan edelleen ja tilannetta täytyy tarkkailla, sekä mahdolliset uudet esiintymät torjua mahdollisimman pikaisesti. Vuonna 2024 jättipalsamia oli enää hyvin vähän luonnonsuojelualueella. Jatkossa havaitut jättipalsamin versot kitketään tai niitetään ennen siementen muodostusta muutaman kerran kasvukauden aikana. Poistetut versot voidaan jättää maastoon, mikäli ne eivät haittaa luontoarvoja.

Muiden vieraslajeiksi luokiteltavien kasvien torjuntaa tehdään tarpeen mukaan, ei kuitenkaan myrkytyksin. Alueen terttuseljoja, kanukkaa ja isotuomipihlajia torjuttiin 2020 syksyllä ensimmäisen kerran, ja torjuntaja on jatkettu v. 2024 saakka vuosittain. Puuvartisten vieraslajien torjunnat on tehty alasleikaten, ja jätteet on kuljetettu alueelta pois. Kanukkojen kasvustot ovat vähentyneet torjuntajen myötä. Kanukkojen tuoreet versot ovat myös maistuneet alueen rusakko- ja metsäauriskannalle. Torjuntajen tarvetta seurataan vuosittain ja niitä toistetaan tarvittaessa. Torjunta tehdään leikkaamalla versot. Jäte kuljetetaan kanukkojen osalta pois, sillä kanukoiden versot voivat maahan jätettynä juurtua ja lähteä uudelleen kasvuun. Muiden puuvartisten osalta versot voidaan jättää maastoon, mikäli ne eivät haittaa luontoarvoja.

5.2. Virkistyskäyttö ja merkintä

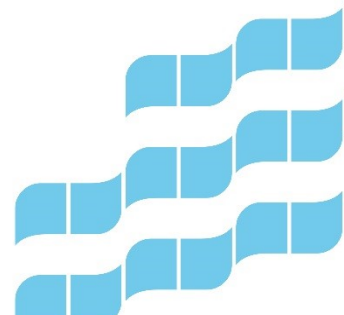
Vähäjärven alueella on lähialueilta tulevia virkistyskäyttäjiä ja Härmälän rakentamisen tiivistyessä käyttäjien määrä tulee lisääntymään. Virkistyskäytön ohjaus luontoarvoja vaarantamatta on erittäin tärkeää. Linnustollisesti arvokkaimmalle osalle järven länsiosiin, jossa sijaitsevat myös viitasammakon tärkeimmät soidinalueet, ei ohjata kulkua. Sen sijaan alueen luontoon voi tutustua itäpäähän rakennetulta maisemalaiturilta, johon johtava polku on kunnostettu sorastamalla. Polun eteläpää sekä maisemalaituri on pyritty rakentamaan myös mahdollisimman helppopääsyiseksi esim. liikuntaesteisille.

Länsipäähän sekä itäpään polun varrelle pystytetään alueen luontoa ja suojelua esitteleviä opastauluja, joista käy ilmi myös rauhoitusmääräykset. Alueen rajoille pystytetään suojelualueen rajapaalut. Rajapaalujen ja opastaulujen ohjeellinen sijainti ja lukumäärä on esitetty liitteessä 1. Laituria ja polkua ylläpidetään turvallisina käyttäjille. Rakennettujen reittien sekä alueeseen rajautuvien reittien turvallisuus varmistetaan kaatamalla turvallisuutta vaarantavat puut ja jättämällä rungot alueelle maalahopuiksi.

5.3. Vastuutahot

TOIMENPIDE	VUOSI	VASTUUTAHO	YHTEISTYÖTAHO
Luonnonhoito luonnonsuojelualueella:			
- Rantapajukon raivaus	2026 ja 2–5 vuoden välein	KITIA	YSU
- Lintulauttojen ylläpito	vuosittain	KITIA	YSU
- Vieraslajien tarkkailu/poisto	vuosittain	YSU/KITIA	
Linnustoselvitys	vuosittain	YSU	
Opastus luonnonsuojelualueella, suunnittelu	2025	YSU	KITIA
Rajojen merkintä	2025	ELY	YSU
Opasteiden, rakenteiden ja reittien kunnossapito	vuosittain	KITIA	YSU

6. Lähteet

Koskimies, P. & Nieminen, M. 2019: Tampereen Härmälän Vähäjärven linnusto- ja viitasammakkoselvitys vuonna 2019. – Faunatican raportteja 66/2019. 23 s.

Koskimies, P. 2023: Tampereen Vähäjärven linnustoselvitys 2023. – Faunatican raportteja 67/2023. 13 s.

Koskimies, P. 2024: Tampereen Vähäjärven linnustoselvitys 2024. – Faunatican raportteja 49/2024. 12 s.

Lahtonen T. 1996: Tampereen Härmälän Vähäjärven kosteikon kasvit. Tampereen kasvitieteellinen yhdistys ry. Tampere 1996. Moniste.

Nieminen, M. 2019: Luontodirektiivin liitteessä IV(a) listattujen lampikorentojen esiintymisselvitys Tampereella vuonna 2019. – Faunatican raportteja 68/2019. 23 s.

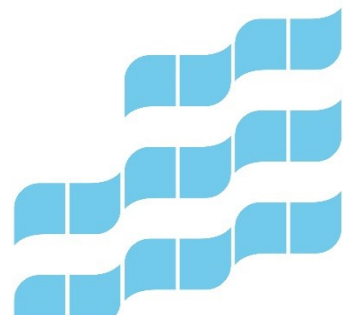
Rintamäki, P. 2012: Tampereen Vähäjärven ranta- ja vesilinnusto sekä viitasammakot v. 2012. – Tampereen kaupunki & Pirkanmaan lintutieteellinen yhdistys (julkaisematon raportti). 5 s.

Rintamäki, P. 2021: Tampereen Vähäjärven tekolautan naurulokkien pesintäseuranta 2021. – Tampereen kaupunki. 3 s.

Rintamäki, P. 2022: Tampereen Vähäjärven tekolautan naurulokkien pesintäseuranta 2022. – Tampereen kaupunki. 2 s.

Virta, T. 2020: Tampereen raitiotien seudullinen yleissuunnitelma vuoden 2020 luontoselvitykset - Ramboll 08/2020

Tampereen kaupunki: Härmälänojan kunnostuksen yleissuunnitelma. – AFRY Finland Oy 23/04/2021

Liite 1. Härmälän Vähäjärven luonnonsuojelualueen rakenteet ja hoitotoimet

